

آرا و شیوه‌های تربیتی
خواجه نصیرالدین طوسی

تألیف:

دکتر فرزانه نیک‌نژادی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خمینی‌شهر

سرشناسه	نیک‌نژادی، فرزانه، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	آرا و شیوه‌های تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی / فرزانه نیک‌نژادی .
مشخصات نشر	خمینی‌شهر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خمینی‌شهر، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۱۶۲۳-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه .
موضوع	نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، ۵۹۷-۶۷۲ق. — نقد و تفسیر
موضوع	نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، ۵۹۷-۶۷۲ق. — نظریه درباره
تربیت اخلاقی	
شناسه افزوده	دانشگاه آزاد اسلامی. واحد خمینی شهر
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱/۵۲/BBR
رده بندی دیویی	: ۱۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۹۸۸۶۴

آرا و شیوه‌های تربیتی خواجه نصیر الدین طوسی

تألیف: فرزانه نیک‌نژادی

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خمینی شهر

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۱

مسئول نشر: اصغر نیکبخت

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۸۰۰ تومان

نشانی نشر و مرکز توزیع: خمینی شهر، منظریه، بلوار دانشجو، ص.پ: ۸۴۱۷۵/۱۱۹

تلفن: ۰۳۱۱-۳۶۶۰۰۱۱

پست الکترونیکی: nashr@iaukhsh.ac.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار	۷
مقدمه	۹
فصل اول: کلیات	۱۱
زندگی‌نامه خواجه نصیرالدین طوسی	۱۱
فعالیت‌های علمی خواجه نصیرالدین طوسی	۱۲
زمینه‌سازان آرا تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی	۱۵
نقش خواجه نصیرالدین طوسی در حفظ و اعتلای فرهنگ اسلامی	۲۹
فصل دوم: مبانی تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی	۳۳
مفهوم تربیت	۳۳
اهمیت تربیت	۳۶
مبانی تربیت از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی	۳۹
۱- هستی‌شناسی	۳۹
الف: هستی‌شناسی خواجه نصیرالدین طوسی	۳۹
ب: انسان از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی	۴۲
۲- معرفت‌شناسی	۴۹
۳- اخلاق	۵۰
فصل سوم: خانواده و تربیت فرزندان	۵۳
نقش خانواده در تربیت فرزندان	۵۳
مدیریت خانواده	۶۰

۶۳	الف: تدبیر امور مالی
۶۶	ب: سیاست و تدبیر اهل
۶۷	ج: تربیت فرزندان

۶۹ فصل چهارم: آرا تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی

۶۹	تربیت از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی
۷۴	اصول تربیت از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی
۷۴	۱- اصل کرامت و شرافت انسان
۷۵	۲- اصل قابلیت کمال در انسان
۷۶	۳- توجه به مراحل رشد
۷۸	۴- توجه به تفاوت‌های فردی
۸۰	۵- هدف داشتن
۸۱	روش‌های تربیت از نظر خواجه نصیرالدین طوسی
۸۱	۱- روش الگویی
۸۲	۲- تاثیرگذاری همسالان
۸۳	۳- روش تکرار و تذکر
۸۴	۴- بازی
۸۴	۵- تشویق و تنبیه

۸۷ فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۹۸	نقدی بر آرا تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی
----	---

۱۰۱	فهرست منابع
۱۰۱	منابع فارسی
۱۰۳	منابع انگلیسی

به نام پروردگار یکتا

پیش‌گفتار

دانشمندان عموماً و فلاسفه اسلامی خصوصاً در آثار خود به بحث دربارهٔ مسایل تربیتی پرداخته‌اند. در این میان دیدگاه‌های تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی اهمیت بسزایی دارد. سوال اساسی این است که با توجه به نقش و اهمیت خانواده در تربیت فرزندان آیا در پیشینه فرهنگی این مرزوبوم آرا و نظراتی وجود دارد که از کارآیی لازم برخوردار باشد. این یکی از دغدغه‌های هر ایرانی است که دلبستگی به فرهنگ غنی ایرانی، اسلامی خویش دارد. این کتاب کوشیده است به تبیین، تفسیر، تحلیل و استخراج دیدگاه‌های خواجه نصیرالدین طوسی که از ستارگان درخشان علم و حکمت است، بپردازد. او به عنوان یک میراث غنی بشریت و نه صرفاً به عنوان یک شیعه، مسلمان و یا ایرانی مورد توجه قرار می‌گیرد. خواجه نصیر در مورد مسایل تربیتی نکاتی را ذکر می‌کند که صاحب‌نظران امروز، آنها را با احترام تکرار و توصیه می‌کنند. شناخت و بررسی اندیشهٔ این متفکران مسلمان، پی بردن به اصول و ویژگی‌های اندیشهٔ آنان است. به واسطهٔ این شناخت می‌توان مبانی، اصول، روش‌ها و اهداف موردنظر متفکران را بهتر و دقیق‌تر شناخت و در پیشگیری و حل مشکلات تربیتی، اخلاقی خانواده‌ها مورد استفاده قرار داد. بر این اساس بخش عمدهٔ این کتاب مبتنی بر استنباط و استخراج و طرح و تحلیل مبانی، اصول و روش‌های تربیتی خواجه نصیرالدین طوسی است. این گونه مطالعات می‌تواند به نکات برجسته و ضعف‌های تاریخی اندیشهٔ تربیتی فیلسوفان مسلمان بپردازد و در پایه‌ریزی آیندهٔ اندیشهٔ اسلامی مؤثر

باشد. از آنجا که این فیلسوفان از آموزه‌های دینی بهره برده‌اند، شناخت تاریخ تفکرات تربیتی آنان می‌تواند عاملی برای شناخت تاریخ تفکر و تمدن اسلامی باشد. بر خود لازم می‌دانم از همکاری و خدمات ارزنده استادان ارجمندم، جناب آقای دکتر سید هاشم گلستانی و جناب آقای دکتر سید احمد احمدی تشکر و قدردانی نمایم.

فرزانه نیک‌نژادی

تابستان ۱۳۹۰

www.ketab.ir

مقدمه

خانواده، واحدی اجتماعی با ابعاد گوناگون است و به دلیل اهمیت و جایگاه ویژه‌اش از دیرباز مورد توجه اندیشمندان اجتماعی بوده است. از یک سو ارتباط و کنش متقابل خانواده با اعضا و نهادهای جامعه به بی‌پایی و پیشرفت آن انجامیده است، از سوی دیگر پایداری و پایداری آن در طول اعصار و قرون متمادی، بسیاری از اندیشمندان را بر آن داشته است که در حوزه‌های گوناگون علمی و با رویکردهای مختلف به مطالعه این واحد اجتماعی همت گمارند.

این نهاد اجتماعی سنگ بنای هر جامعه بزرگ انسانی است که در استحکام روابط اجتماعی، رشد و تعالی یکایک اعضای جامعه، نقش بنیادین دارد و یکی از مهمترین نهادهای مؤثر در تربیت و تهذیب نفس است که زمینه را برای پابندی اعضای خود به اصول اخلاقی فراهم می‌آورد. روابط بین اعضای خانواده، آثار دیرپایی بر شخصیت افراد می‌گذارد و به این دلیل مسئولیت والدین در اعمال رهبری و مدیریت اثربخش و دستیابی به بهره‌وری بهینه خانواده، زیاد است. نظام خانواده در نتیجه کنش متقابل اعضای آن حاصل می‌آید و نظام خانواده نیز به وسیله فرآیند آگاهی یافتن از نتایج عملکرد خود، پایدار می‌ماند.

مدیریت در خانواده و اصول و روش‌های تربیت را می‌توان از خلال آرا قدما و بزرگان آموزش و پرورش باز یافت. یکی از جمله این بزرگان خواجه نصیرالدین طوسی است. نظرات ارزشمند خواجه درباره تعلیم و تربیت بسیار درخشان و ارزنده است و کمتر کسی

را می‌توان یافت که از حیث قدرت نفوذ کلمه و تأثیر در خلق و خوی نسل‌های آینده به مقام خواجه رسیده باشد.

بررسی آثار این متفکر نشان می‌دهد که او توجه وافری به مسائل تعلیم و تربیت داشته است و آرا وی زیربنای تربیت در جامعه ما بوده است. خواجه نصیر به مدد قرآن کریم، احادیث معتبر دینی و قدرت عقلانی بالا، دربارهٔ تربیت، آرا و نظرات بالارزشی ارائه داده و رهنمودهای عالی از خود به یادگار گذاشته است، به گونه‌ای که مرور زمان و گذشت روزگار نتوانسته از ارزش و استحکام آن کاسته و محتوی و مضامین آن را فرسوده سازد. افزون بر این خواجه در تحکیم مبانی تشیع نقش بسزایی داشته است. آگاهی از افکار و اندیشه‌های خواجه نصیر برای نظام تربیتی کشور و خانواده‌ها مفید بوده و استفاده مناسب از آن می‌تواند برای پیشگیری و حل مسائل تربیتی راهگشا باشد. خصوصاً آنکه خواجه نصیرالدین طوسی فیلسوف نظام‌گرا است و به ابعاد مختلف تعلیم و تربیت توجه کرده است.

www.ketaboon.ir